

Originalni naučni rad
UDK:159.942.73/75:343.8
DOI:10.7251/ZND2106090R

RODITELJI ZATVORENICI I NJIHOVA DJECA

*Mr.sc. Anel Ramić, magistar pravnih nauka
Viši stručni saradnik – odgajatelj u KPZ Bihać*

Apstrakt: Resocijalizacija osuđenih lica je veoma kompleksan proces koji zavisi od brojnih egzogenih i endogenih faktora. Jedan od tih faktora jeste i porodica, te je učesće porodice u procesu resocijalizacija jako bitan faktor kojem vaspitač poklanja dosta pažnje u toku sprovođenja prevaspitnog tretmana. Posebno je bitan odnos osuđenih lica i njihove djece koji nažalost nije na zavidnom nivou zbog brojnih predrasuda i pokušaja prikrivanja da se otac ili majka nalaze na izdržavanju zatvorske kazne. Zato je odnos i komunikacija osuđenih lica i njihove djece važan segment kojem socijalni radnici i vaspitači moraju pokloniti mnogo više pažnje tokom rada na resocijalizaciji. Upravo i cilj ovog rada jeste da sagledamo kakav odnos osuđena lica imaju sa svojom djecom u KPZ Bihać, te na koji način isti održavaju.

Ključne riječi: osuđena lica, djeca, kazna, tretman, porodica.

Djeca čiji su roditelji u zatvoru

Na složenosti djetinjstva i odrastanja djece čiji je roditelj u zatvoru, Rene Spitz je senzibilisao javnost davne 1946. godine. Praćenjem beba odvojenih od majki, jer su bile zatvorenica, utvrdio je brojne pogubne efekte rane deprivacije djece (od slabijeg psiho-fizičkog razvoja, bolešljivosti do povećanosti smrtnosti). Ovo istraživanje uticalo je na stvaranje dvije bitne teorije o razvoju male djece koje su ukazale na značaj adekvatnog socio-emocionalnog podsticaja djece od strane odraslog bitnog za dijete: teorija afektivnog vezivanja i teorija strouka i diskaunta. Bowlbijeva teorija afektivnog vezivanja (Bowlbi, 1965; Bowlby, 1995) ukazuje na n sigurna afektivna vezanost majke (ili njene zamjene) i djeteta ioma neprocjenljiv značaj za dječiji razvoj. Bernova rana teorija strouka i diskaunta (Stewart, Joins, 2011) ukazuje na to da je socijalno prepoznavanje i interakcija odraslog bitnog za dijete s djetetom, dječija razvojna potreba bez koje ne može da se završi razvoj. Savremeni neurolozi ukazuju da su socijalni kontakti i aktivnosti u dječijoj prirodnoj sredini (unutar porodice i vrtičke grupe) evolutivno podržavajuće aktivnosti koje

naglašeno stimulišu mozak malog djeteta i razvijaju ga (Diamond, 2001; Rajović, 2011).

Nažalost, djeca roditelja koji služe zatvorsku kaznu bivaju uskraćeni za optimalnu socijalnu, a nerijetko i materijalnu podršku, te žive u siromaštvu (La Vigne i sar., 2008) i u društvenoj uskraćenosti. Brojna savremena istraživanja ukazuju na otežavajuće okolnosti socio-materijalne deprivacije djece čiji je roditelj na odsluženju zatvorske kazne (La Vigne, Davies and Brazzell, 2008; De Masi and Bohn, 2010; Hairston, 2008; Travis and Waul, 2003). Travis (2003) uočava da djeca od 2 do 6 godina mogu doživjeti anksioznost zbog odvajanja od roditelja, traumatski stres pa čak i osjećaj krivice jer je roditelj otišao. La Vigne (2008) ukazuje da mala djeca mogu imati neorganizovana sjećanja i ponašanja, a starija djeca antisocijalno ponašanje. Kod djece od 7 do 10 godine naglašenije su razvojne regresije, nisko samopouzdanje, akutne traumatske stresne reakcije, smanjena sposobnost prevazilaženja budućih trauma. Djeca od 11 do 14 godina češće nepoštuju granice nego njihovi vršnjaci čiji roditelji nisu u zatvoru, dok u dobi od 15 do 18 godina česti su potpuni prekidi s roditeljem koji je u zatvoru što ih nerijetko vodi do međugeneracijskog kriminala (Travis i sar. 2003). Djevojčice na očevo zatvaranje reaguju drugačije nego dječaci. Dok je kod djevojčica često primjećeno niže samopoštovanje i problemi s pažnjom, kod dječaka je češće delikventno i agresivno ponašanje (La Vigne i sar., 2008). Nerijetko je zastupljena društvena stigma i sramota (De Masi and Bohn, 2010). Iako postoje mnoge otežavajuće okolnosti u odrastanju mališana čiji je jedan roditelj (pretežno otac) u zatvoru, istraživanja ukazuju da djeca koja nastavljaju kontakt s roditeljima u zatvoru imaju manje destruktivno i uznemirujuće ponašanje. Kod njihovih roditelja uočena je niža stopa recediva i lakše je ponovno spajanje porodice po okončanju kazne (La Vigne i sar., 2008). Međutim, nalazi istraživanja ukazuju da loši uslovi u zatvoru odvrćaju porodicu od posjete roditelju i suprugu (Hairston, 2008). Lijepo uređeni prostori za porodičnu posjetu i igraonica za djecu su neka rješenja ovog problema. Takođe, edukacija roditelja (Roberts, 2009) kako da na najkvalitetniji način provede vrijeme s djetetom su jedan vid podrške djetetu i roditelju u očuvanju odnosa i bogaćenja socijalnih interakcija neophodnih za dječiji razvoj.

Za tretman osuđenih lica i efikasnost njihove resocijalizacija porodica ima izuzetno važnu ulogu (Macanović, 2011). Često porodica i njeni članovi mogu biti efikasan mehanizam djelovanja na ponašanje osuđenog lica, te je zato komunikacija sa porodicom i održavanje redovnih kontakata jako bitan faktor koji može uticati na uspješno sprovođenje procesa resocijalizacije (Macanović, Nadarević, 2014). Upravo i ovaj rad usmjeren je na prikazivanje poteškoća u odnosu roditelja-

zatvorenika i njihove djece, te značaja koji ovaj odnos ima i za roditelje i za samu djecu.

Metodološki okvir istraživanja

Cilj istraživanja jeste da se utvrdi kakav odnos imaju osuđena lica u toku izdražavanja zatvorske kazne sa svojom djecom, te koliko uspijevaju održavati komunikaciju i kontrolu nad svojom djecom..

Istraživački zadaci izvedeni iz postavljenog cilja istraživanja su:

1. Utvrditi da li osuđena lica kriju od djece da se nalaze na izdražavanju kazne zatvora.
2. Ispitati da li i na koji način održavaju kontakt sa djecom.
3. Utvrditi koliko im kvalitetan i pozitivan odnos sa djecom, dok se nalaze na izdražavanju kazne zatvora, pomaže da što lakše prevaziđu brojen deprivacije unutar zatvora.
4. Ispitati koliko često djeca dolaze u posjetu očevima.

Istraživačka tehnika putem koje smo prikupili relevantne podatke za naše istraživanje je anketiranje.

Istraživački instrument koji nam je omogućio anketiranje je upitnik, koji se sastojao od 15 ajtema na koja su osuđena lica davala odgovore.

Hipoteze istraživanja smo razvrstali na glavnu i posebne hipoteze.

Glavna istraživačka hipoteza glasi: Pretpostavljamo da osuđena lica imaju pozitivan odnos prema svojoj djeci, ali da je komunikacija i održavanje kontakata kroz posjete i telefonske razgovore nije na zadovoljavajućem nivou što se reflektuje i na samu kontrolu nad djecom..

Posebne hipoteze su nam poslužile prilikom dokazivanja glavne hipoteze. Osmislili smo pet posebnih hipoteza.

(H1) Pretpostavljamo da osuđena lica kriju od djece da se nalaze na izdražavanju kazne zatvora.

(H2) Pretpostavljamo da osuđena lica kontakt sa djecom održavaju najčešće putem telefonskih razgovora, a jako malo putem posjeta.

(H3) Pretpostavljamo da osuđenim licima kvalitetan i pozitivan odnos sa djecom, dok se nalaze na izdražavanju kazne zatvora, pomaže da što lakše prevaziđu brojen deprivacije unutar zatvora.

(H4) Pretpostavljamo da djeca jako rijetko i neredovno dolaze u posjetu očevima.

Populaciju istraživanja činila su osuđena lica koja su se trenutno nalazila na izdržavanju kazne zatvora u KPZ Bihać. *Uzorak* istraživanja su činila osuđena lica koja imaju djecu, njih pedeset. Svi ispitanici su bili muškog pola. Empirijsko istraživanje je sprovedeno u maju 2019. godine u KPZ Bihać

Rezultati istraživanja i njihova interpretacija

Prva posebna hipoteza u našem istraživanju odnosila se na pretpostavku da osuđena lica kriju od djece da se nalaze na izdržavanju kazne zatvora. U tabeli broj 1. Prezentovali smo podatke koje se odnose na ovu hipotezu.

Tabela 1. Prikrivanje boravka u zatvor

Os. lica kriju od djece da su u zatvor	N	%
Da	31	62%
Ne	15	30%
Ponekad	4	8%
Ukupno	50	100%

Uvidom u prezentovane podatke vidimo da čak 62% osuđenih lica krije od djece da se nalaze u zatvoru, dok 30% ne krije, a 8% su se izjasnili da ponekad prikrivaju od djece svoj boravak u zatvoru. Činjenica da je u našim, pretežno još uvijek patrijahalnim, porodicama sramota kada se neko iz porodice nalazi u zatvoru, onda se i djeci pokušava prikriti takva neželjena okolnost, te se uglavnom djeci govori da je otac u inostranstvu, specijalizaciji, liječenju u drugoj zemlji i sl.

Kada je u pitanju sljedeća hipoteza koja se odnosi na način održavanja kontakta sa djecom prikupljene i analizirane podatke prikazali smo u tabeli 2.

Tabela 2. Način održavanja kontakata sa djecom

Os. lica kontakt sa djecom održavaju putem	N	%
Posjeta	8	16%
Telefonom	18	36%
Dopisivanjem	4	8%
Uglavnom na pogodnostima	20	40%
Ukupno	50	100%

Iz prikazane tabele 2. evidentno je da najviše osuđenih lica, čak njih 40%, kontakt sa djecom održavaju za vrijeme korištenja vanzavodskih pogodnosti, 36% putem telefonskih razgovora, 16% putem posjeta i 8% dopisivanjem. Osuđena lica na vikend dopustima, izlascima u grad, dopustima koje koriste za vjerske praznike, godišnji odmor i nagradne dane imaju mogućnost da u toku mjeseca nekoliko puta posjete porodicu i tom prilikom održavaju kontakt sa djecom. Ipak lica koja ne koriste pogodnost u najvećoj mjeri kontakte održavaju putem telefonskih razgovora. Ono što zabrinjava jeste mali broj dolazaka djece u posjete. Razlozi mogu biti u prikrivanju o čemu smo govorili u prethodnoj hipotezi, ali i lošim materijalnim prilikama u porodici.

S obzirom na brojne deprivacije koje su prisutne u zatvorima zanimalo nas je koliko pozitivan odnos sa djecom olakšava prevazilaženje takvih okolnosti. Podatke vezane za ovu hipotezu prikazali smo u tabeli 3.

Tabela 3. Prevazilaženje deprivacija osuđenih lica uz pomoć pozitivnog kontakta sa djecom

Pozitivan odnos sa djecom pomaže os. licima u prevazilaženju deprivacija	N	%
Da	27	54%
Ne	14	28%
Ponekad	9	18%
Ukupno	50	100%

Iz prikazane tabele evidentno je čak 54% osuđenih lica smatra da im pozitivan odnos sa djecom tokom izdržavanja kazne zatvora pomaže u prevazilaženju deprivacija, 28% da im ne pomaže, a 18% se izjasnilo da im ponekad pomaže. Pozitivan odnos osuđenih lica i njihove djece može biti dobar odbrambeni mehanizam u prevazilaženju svih poteškoća i kriza tokom izdržavanja kazne zatvora. Kada je u pitanju hipoteza s koliko često djeca dolaze u posjetu očevima dobili smo sljedeće pokazatelje.

Tabela 4. Intezitet dolaska djece u posjete

Intezitet dolaska djece u posjete	N	%
Jednom mjesečno	12	24%
Jednom u tri mjeseca	3	6%
Jednom u šest mjeseci	2	4%
Jako rijetko	35	70%
Ukupno	50	100%

Djeca u posjete očevima dolaze uglavnom jako rijetko. Na to ukazuju i sljedeći podaci prikazani u tabeli 4. Jednom mjesečno dolazi 24% djece u posjete očevima, 6% jednom u tri mjeseca, 4% jednom u šest mjeseci i 70% jako rijetko. Ovi podaci daju jasnu sliku koliko je odnos kada su u pitanju posjete djece nedovoljan i poražavajući, a razlozi mogu biti različiti od zabrane majke djeteta da posjećuje oca dok se nalazi na izdržavanju kazne, materijalnih prilika, pa do loših odnosa usljed disfunkcionalnosti porodice.

Svakako da socijalni radnici i vaspitači koji rade u službi tretmana, u penalnim ustanovama, mogu svojim individualnim radom pružiti pomoć osuđenim licima u okviru institucionalnog prevaspitnog tretmana, uputiti ih na značaj igre i druženja sa djecom, kao i podstaći osuđena lica da ostvaruju kontakte kroz posjete i da intezivnije koriste dječije igraonice (Macanović, Šindić, 2019). Odnos djece i roditelja koji se nalaze na izdržavanju kazne zatvora je tematika kojoj se mora posvetiti znatno više pažnje, posebno iz razloga što se taj pozitivan odnos reflektuje i na ponašanje osuđenih lica (Macanović, 2018).

Zaključak:

Rezultati istraživanja ukazali su na značaj odnosa osuđenih lica i njihove djece, koji posmatrajući generalno nisu na adekvatnom nivou, jer zatvorenici često ne žele da djeca znaju da se oni nalaze na izdržavanju zatvorske kazne. Oni koji ipak žele da djeca znaju da su u zatvoru pokušavaju uglavnom kontakte da održavaju putem telefona, a rijeđe posjetama. Mnogi od njih koriste i pogodnosti pa dva puta u toku mjeseca prilikom odlazaka na vikend ili izlazak u grad mogu posjećivati porodicu, tj. viđati djecu što donekle ublažava odsutnost očeva ili majki. Podatak da 70% djece dolazi jako rijetko u posjete oslikava ovaj društveni problem i potrebu da se ovom segmentu posveti značajnija pažnja kako osoblja službe za tretman tako i nadležnog centra za socijalni rad. Ipak odnos djece i roditelja bez obzira na specifične okolnosti je jako bitan kako zbog njihovih interpesonalnih odnosa, tako i zbog formiranja ličnosti djeteta i njihove socijalizacije. Zato služba za tretman mora daleko više pažnje posvećivati ovom problemu i odnosu, kako bi olakšali i jednim i drugim razdvojenost, te umanjili negativnosti i moguće posljedice koje se mogu javiti upravo zbog takvih okolnosti. Sačuvati porodične odnose i pozitivan odnos među njima je takođe jedan od zadataka službe tretmana, jer takva pozitivna baza omogućuje i lakši vaspitno korektivni rad sa osuđenim licem i uspješniju resocijalizaciju tokom izdržavanja kazne zatvora.

Literatura:

1. Bowlby, J. (1965). *Child Care and the Growth of Love*. London: Penguin Books.
2. Bowlby, J. (1995). *Maternal Care and Mental Health*. London: Jason Aronson.
3. De Masi, M. and Bohn, C. (2010). *Children With Incarcerated Parents: A Journey of Children, Caregivers and Parents in New York State*. Baltimore: Annie E. Casey Foundation.
4. Diamond, M. (2001). Response of the brain to enrichment. *Annals of the Brazilian Academy of Sciences*. Vol 73 (2).
5. Hairston, C. (2008). *Children with Parents in Prison: Child Welfare Matters*. CW 360 – Children of Incarcerated Parents (p.4). St. Paul, MN: University of Minnesota, Center for Advanced Studies in Child Welfare.
6. La Vigne, N., Davies, E. and Brazzell, D. (2008) *Urban Institute Justice Policy Center. Broken Bonds Understanding and Addressing the Needs of Children with Incarcerated Parents*. Baltimore: Annie E. Casey Foundation.
7. Macanović, N. (2011). *Resocijalizacija osuđenih lica*. Banja Luka: IK Besjeda.
8. Macanovic, N. (2018). Odnos djece i roditelja koji se nalaze na izdržavanju kazne zatvora. *Beogradska defektološka škola*, vol 24(3), str. 53-69.
9. Macanović, N., Nadarević, D. (2014). *Penološka andragogija*. Banja Luka: Evropski defendologija centar.
10. Macanović, N., Šindić, A. (2019). Dječija igraonica u KPZ Banja Luka kao faktor očuvanja porodičnih odnosa. U *Zborniku: Položaj marginalizovanih grupa u društvu*, str. 213 – 223. Banja Luka: CMZ.
11. Rajović, R. (2010). *Metodički priručnik za vaspitače*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača Mihajlo Pavlov.
12. Roberts, K. (2009). *Early Home Learning Matters*. London: Family and Parenting Institute.
http://www.nptfamily.com/media/6372/fis_20brief20guide20for20practitioners.pdf. Očitano: 21.09.2021.
13. Spitz, R. A. (1946), *Anaclitic depression: an inquiry into the genesis of psychiatric conditions in early childhood*. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 2:313-342. New York: International Universities Press.
14. Stewart, I., Joins, V. (2011). *Savremena transakciona analiza*. Novi Sad: Psihopolis institut.
15. Travis, J. and Waul, M. (2003). *Prisoners Once Removed: The Children and Families of Prisoners*. In *Prisoners Once Removed: The Impact of Incarceration and Reentry on Children, Families and Communities*, edited by Jeremy Travis, J. and Waul, M. Washington, D.C.: The Urban Institute Press, 2003, 1-29.

PARENT PRISONERS AND THEIR CHILDREN

Mr.sc. Ramic Anel, Master of Laws Senior professional associate - educator in the Bihac Penitentiary

Abstract: Resocialization of convicted persons is a very complex process that depends on numerous exogenous and endogenous factors. One of these factors is the family, and the participation of the family in the process of resocialization is a very important factor to which the educator pays a lot of attention during the implementation of re-educational treatment. The relationship between convicts and their children is especially important, which unfortunately is not at an enviable level due to numerous prejudices and attempts to conceal that the father or mother is serving a prison sentence. That is why the relationship and communication of convicts and their children is an important segment to which social workers and educators must pay much more attention during the work on resocialization. Precisely the aim of this paper is to look at what kind of relationship convicts have with their children in the Bihac Penitentiary, and how they maintain it.

Key words: convicts, children, punishment, treatment, family.